

Mencius

Ivo Pajorek

Univerzita Palackého v Olomouci

Mencius

Ivo Pajorek

Olomouc 2023

„Zpracování a vydání publikace bylo umožněno díky účelové podpoře na specifický vysokoškolský výzkum udělené Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR Univerzitě Palackého v Olomouci (IGA_FF_2023_045).“

Odborní recenzenti: doc. David Uher, Ph.D.
 Mgr. Ondřej Vicher

Neoprávněné užití tohoto díla je porušením autorských práv a může zakládat občanskoprávní, správněprávní, popř. trestněprávní odpovědnost.

1. vydání

© překlad Ivo Pajorek, 2023

© Univerzita Palackého v Olomouci, 2023

DOI: 10.5507/ff.23.24464404

ISBN 978-80-244-6440-4 (print)

ISBN 978-80-244-6441-1 (online: iPDF)

Obsah

6	Ediční poznámka
7	Poděkování
8	Úvod
21	Mencius, svitek první
44	Mencius, svitek druhý
65	Mencius, svitek třetí
85	Mencius, svitek čtvrtý
107	Mencius, svitek pátý
127	Mencius, svitek šestý
149	Mencius, svitek sedmý
174	Bibliografie

Ediční poznámka

S výjimkou ustálených počestěných názvů (například Peking, Nanking apod.) je v textu překladu použita standardní česká transkripce čínštiny. Čínská jména jsou uváděna v tradičním pořadí příjmení a osobní jméno bez oddělení čárkou. Periodizace a datování starších čínských dějin vychází z publikace *The Cambridge History of Ancient China*. Názvy publikací v úvodu, textu překladu i v seznamu literatury jsou zvýrazněny kurzívou. Jména čínských autorů v seznamu literatury jsou uváděna v mezinárodní transkripci *pchin-jin* v pořadí příjmení a osobní jméno bez oddělení čárkou.

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval především svému Učiteli a školiteli doc. Mgr. Davidu Uhrovi, PhD., a to nejen za jeho cenné komentáře, vhledy k překládání klasické čínštiny a lektorování mého překladu *Mencia*, ale taktéž za dlouholetou inspiraci a povzbuzování zájmu i motivace ke studiu tohoto krásného, hutného a na porozumění obtížného jazyka. Mé uznání patří dlouhým generacím komentátorů a překladatelů klasické čínské filosofie i jiných příbuzných textů do různých řečí, pro jejichž vyjmenování zde jednoduše není dostatek prostoru; za všechny proto uvádím alespoň Čao Čchiho, Ču Siho, Jang Po-t'üna a Sü Chung-singa, bez nichž by tento překlad ani úvod k němu nemohl vůbec vzniknout. Poděkování za důkladnou a cennou zpětnou vazbu k překladu věnuji taktéž trpělivým kolegům sinologům Mgr. Ondřeji Vicherovi a Veronice Zettl a také Mgr. Jaroslavu Novotnému, který přispěl pohledem jiného oboru. Děkuji rovněž PhDr. Květoslavě Musilové, Dr. za pečlivou jazykovou korekturu textu a pracovníkům Vydavatelství Univerzity Palackého za zvládnutí nelehkého technického zpracování. V neposlední řadě děkuji rodině a přátelům, kteří mě ani v nejtěžších okamžicích neopustili a byli vždy připraveni mne na trnité cestě překladu *Mencia* podpořit.

Úvod

Období několika staletí před sjednocením Číny Prvním svrchovaným císařem Čchinů v roce 221 př. n. l., jímž se formálně uzavřela éra Válčících států (480–221 př. n. l.), považují nejen čínští historikové po právu za zlaté časy čínské filosofie. Ačkoli územím dnešní pevninské Číny tehdy zmítaly neutuchající boje, byly Válčící státy současně dějištěm značných demografických změn a rozmachu nejen na poli technologií, ale též kultury včetně filosofického myšlení. Ústřední roli v rozvoji této sféry sehrávali vzdělanci ʹ, zatím ještě nesoustředění do jednoduté společenské třídy, z nichž vyšli i dodnes známí filosofové, kteří dokázali více či méně systematicky rozvíjet vlastní teorie a zároveň předávat učení svým žákům. Fundamentální koncepty myslitelů z konce předchozího období Letopisů (770–481 př. n. l.) a éry Válčících států spouurčovaly po následující dvě tisíciletí čínský politický, společenský i kulturní život a postupně se vyvinuly ve specifický čínský civilizační artefakt, jenž dlouhodobě stojí v popředí zájmu západních sinologů i adeptů filosofických učen a náboženství Dálného východu.

Z globální perspektivy je možné poukázat na paralelní vývoj ve starém Řecku, na Předním východě nebo na indickém subkontinentu. Zajímavý přístup k pochopení příčin filosofického kvasu z období spadajícího zhruba mezi roky 800 až 200 př. n. l. navrhl v rámci uvažování o běhu dějin německý filosof Karl Jaspers se svou koncepcí „doby osové“. Už na konci 40. let minulého století v díle *Vom Ursprung und Ziel der Geschichte* poukázal mj. nejen na souběžné objevy lidské subjektivit a individuální morálky, ale také na podobné společenské a politické podmínky, které ve výše zmíněných regionech panovaly; především šlo o rozdělení na menší, či dokonce městské státy, mezi nimiž doutnaly, či přímo zuřily konflikty, které však svým časoprostorovým omezením nemohly úplně zabránit rozvoji idejí, jejichž motivací bylo praktické řešení situace, jež byla obecně považována

za neutěšenou. Předobraz mnohem pozdějších humanistických idejí na dlouhé cestě „polidšťování člověka“ můžeme hledat možná právě v prvotních pokusech o reflexi krutosti tehdejších vládců a válek, které mezi sebou vedli s použitím stále vyspělejších prostředků a strategií.

V prostoru dnešní pevninské Číny byl problémem dlouhodobý úpadek domu Čouů, kteří po nuceném přestěhování hlavního města na východ do Luo-jangu v 8. stol. př. n. l. vládli vinou rozředění rodinných vazeb mocienského centra na lenní knížectví spíše již jen formálně, třebaže z pohledu státního kultu zůstávali váženými osobami. Na vznikající čínské filosofické tradice konfucianství, taoismu, mohismu, legismu atd. tedy můžeme nahlížet jako na snahy o hledání řešení krize legitimacy tzv. Mandátu Nebes, jehož uchopení nebylo – alespoň v dlouhodobějším horizontu – v reálné moci žádného z potenciálních „nástupnických“ států, na něž byla Čína za Východních Čouů rozdělena. Leitmotivem a praktickou ambicí většiny filosofů byla přitom rekonstrukce ideálního společenského řádu svěřeného kdysi Nebesy do opatrování Čouům, přičemž se lišily vesměs jen způsoby, jak toho dosáhnout. Čínské myšlení této éry proto mnohdy sdílí jakési společné jádro ve východisku, že filosofie má reálný potenciál nabídnout klíč k řešení aktuálních společenských problémů.

Naprosto zásadní historickou i kulturní roli sehrávalo dlouhá léta v Číně konfucianství. Jako konfucianství, příp. konfucianismus, se v současnosti označuje filosofický směr či přesněji etický systém odvozený od učení Konfucia a jeho následovníků, který zdůrazňuje a formalizuje postavení jednotlivce v rámci rodiny a státu. Nejde ani tak o náboženství, jako o soubor mravních zásad a společenských pravidel, jejichž smyslem je – v ideálním případě – dosažení harmonie a řádu ve společnosti i ve vztahu k uctívaným předkům. Zásadní roli při orientaci jednotlivce ve společnosti má přitom hrát zlatými věky osvědčená tradice, synovská oddanost a patero typických vztahů, z nichž čtyři jsou hierarchické (panovník a ministr, otec a syn, starší a mladší bratr, manžel a manželka) a pouze jeden rovnoprávný (mezi přáteli). Obrovský význam konfucianství spočívá zejména v mimořádně dlouhodobém působení na život východoasijských společností

z pozice institucionalizované státní ideologie. Ohlasy a odkazy konfuciánství tak zůstávají dodnes živé nejen v Číně, ale také v Japonsku, Vietnamu či Koreji.

U zrodu konfuciánství a za jeho „západním“ pojmenováním stojí Mistr Kchung neboli Konfucius, jak zní latinizovaná podoba jeho jména. Současník Siddhárthy Gautamy, Pythagora a jiných předsókratiků se narodil pravděpodobně v roce 551 př. n. l. v lenním státě Lu na území dnešního Šantungského poloostrova, na jehož dvoře krátkodobě zastával relativně významnou pozici. Apelováním na centralizaci moci do rukou panovníka si zde však navzdory značné diplomatické obratnosti stihl znepřátelit příslušníky třech nejmocnějších šlechtických rodů, pročež se pod tlakem vnitropolitické situace ve čtyřiapadesáti letech v doprovodu svých žáků vydal za hranice otčiny, aby se – celkem vzato neúspěšně – pokoušel přesvědčovat vládce okolních lenních států o mravních ideálech, jejichž naplňování mělo v Konfuciově vnímání zajistit panovníkovi charismatickou sílu potřebnou k úspěšnému sjednocení celého Podnebesí. Domů se Konfucius vrátil až po čtrnácti letech a dále působil již jen jako pedagog. Na průčelích jemu zasvěcených chrámů v Asii je dodnes titulován znaky, které ho oslavují jako „příkladného učitele desetitisíců generací“.

Historická tradice má za to, že uspořádal texty tzv. *Pěti klasiků*. Konkrétně měl editovat *Knihu dokumentů*, *Knihu písní*, *Knihu obřadů*, okomentovat *Proměny* a sestavit *Letopisy* neboli kroniku svého rodného státu Lu. Ačkoli současná akademická obec uskutečnitelnost takového veledíla často popírá, Konfucius měl nepochybně značný vliv jak na své současníky, tak na další generace. Pro svou dobu byl významný už tím, že byl velmi dobře obeznámen s dávnověkými tradicemi a rituály. Jak ostatně sám pravil: „Podával jsem dále, čemu jsem se naučil, aniž jsem sám něco vymyslel.“ (*Hovory, kniha VII*). Fragmenty Konfuciova myšlení jsou zachyceny v *Hovorech*, které jsou dodnes považovány za vůbec neklasičtější konfuciánský text. Dalším ze stěžejních Konfuciových témat, která rezonují vlastně dodnes, je „náprava jmen“, již považoval za základ státu i politiky. Nejde přitom jen o plytké slovíčkaření, nýbrž přiměřenost jednání, k níž se má navíc dospět

spíše samovolně prostřednictvím etikety než donucením silou. *Hovory* však etiketu jednoznačně nedefinují, člověk se k ní má dobírat z klasických knih, tradice a mravních příkladů v kombinaci s vlastní zkušeností. Žít každodenní život pro Konfucia znamená zastávat patřičné úlohy v široké společenské síti bohatých mezilidských interakcí, jejichž reflektovaným působením v člověku vykvete smysl pro společenskou odpovědnost odpovídající jeho postavení. Podobně jako ostatní filosofové „doby osově“ vnímal i Konfucius tehdejší situaci jako mravně pokřivenou. Ideální společenský pořádek si promítal do minulosti, konkrétně do období prvních vládců Západních Čouů v 11. stol. př. n. l., kteří zastřešovali politický systém, jenž byl ustanoven za regentství vévody z Čou a udržován v chodu dokonalým pořádkem etikety.

Podle tradičního výkladu se Konfuciem založená filosofická tradice po jeho smrti v roce 479 př. n. l. rozštěpila do osmi větví či škol, přičemž nakonec se nejvíce prosadila ta, jejímž nejslavnějším představitelem byl Mencius. Mencius je latinizovaná podoba výrazu Meng-c', jímž se v čínštině označuje Mistr Meng, ale taktéž filosofický spis či kniha stejného jména, zachycující jeho myšlenky. Tento muž s příjmením Meng nosil osobní jméno Kche a pocházel z lenního státečku Cou v dnešní východočínské provincii Šan-tung. Jak sám zmiňuje v závěrečné pasáži své knihy, jeho rodiště nebylo daleko od Konfuciova. Ačkoli významnější lidé jeho doby obvykle používali v dospělosti na veřejnosti jméno zdvořilostní, některými sinology nazývané též druhé či společenské jméno, kniha *Mencius* žádné zdvořilostní jméno neobsahuje, neuvádí ho ani Menciovův raný komentátor Čao Čchi (asi 108–201) a k pozdějším zmínkám z Období rozpadu (220–589), že snad mělo znít C'-čche, C'-jü nebo C'-t'ü, zase akademická obec zaujímá většinou spíše skeptický postoj s ohledem na značný časový odstup příslušných pramenů od Menciova života a skutečnost, že mnohé z nich již byly odhaleny jako podvrhy.¹

1 Zdvořilostní jméno C'-jü připisuje Menciovi např. *Úplný překlad Mencia* od Lu Kuo-jaoa a Ma Č'-čchianga.

Pokud jde o léta Menciova narození a úmrtí, nejčastěji se zmiňují roky 372 př. n. l. a 289 př. n. l. Byl tedy současníkem Alexandra Velikého, staršího Platóna a Aristotela nebo mladého krále Ašóky. Mezi Menciovými prapředky nacházíme aristokratický rod Meng-sunů, jenž ztratil vliv v sousedním státě Lu, načež přesídlil právě do Cou. Podle tradiční historiografie přišel Mencius již v mladickém věku o otce, načež vyrůstal pouze s matkou, která o něj ochranně pečovala. Anekdoty o její přísnosti a o tom, co vše pro výchovu a vzdělání svého syna obětovala, se v Číně tradují od nepaměti jako vzor mateřských ctností, a ačkoli nemusejí být nutně hodnověrné, v čínské pedagogické tradici zaujímaly dlouhodobě své pevné místo.

U koho Mencius studoval, není stoprocentně jisté. Nejslavnější čínský historik dávných dob S'-ma Čchien (asi 145–86 př. n. l.) zaznamenal v *Zápisích velkého historika*, že „přijal [Konfuciovo] učení od C'-s'ho žáků“, ale bližší podrobnosti nevedl. Mencius sám k tomu pravil: „I když jsem nemohl být Konfuciovým žákem, sám nehodný jsem se zdokonaloval u toho či těch, [kdo jím či jimi byli].“ (*Li Lou, druhý svazek*) Pravděpodobně nemyslí samotného Konfuciova vnuka C'-s'ho, jak se domnívali někteří učenci v průběhu historie, protože ten zemřel již kolem roku 402 př. n. l., nýbrž spíše některého z jeho žáků, snad Š' Šuo. Menciovo těsné spojení s C'-s'ho linií je však vysoce pravděpodobné. V knize *Mencius* najdeme četné citace právě od C'-s'ho, resp. jeho přímého učitele Mistra Cenga, hypotézu podporují i tematické souvislosti s *Doktrínou středu* spojenou s C'-s'ho jménem, jejímž ústředním tématem je pěstování osobnosti a cesta Ušlechtilého, a nepopírají ji ani vyjádření dalšího významného konfuciána Mistra Süna (asi 310–238 př. n. l.), který zkritizoval partii C'-s'ho a Menciova učení v jedné větě slovy: „V tomto C'-s' předzpěvoval a Mencius přizvukoval.“ (*Mistr Sün: Proti dvanácti myslitelům*)

V každém případě patřil Mencius mezi zastánce a hlasatele Konfuciova učení, dnes bychom tedy řekli mezi „konfuciány“. Konfucia se opakovaně zastával jako největšího z mudrců. Říkal, že „od počátku lidstva nebyl nikdo větší než Konfucius!“ (*Kung-sun Čchou, první svazek*), přičemž jeho celoživotní aspirací bylo studovat Konfuciovo učení: „... jen si přeji učit

se od Konfucia“ (tamtéž). Ačkoli k nám prostřednictvím knihy hovoří osoba výmluvnější, opovážlivější (někteří kritikové hovoří až o pýše a domýšlivosti) a hlásající o stupínek pragmatictější učení než Konfucius, také Menciova životní dráha měla mnoho styčných bodů s Konfuciem, jež Mencius choval ve značné úctě. Stejně jako Konfucius i Mencius aspiroval na úřednicko-politickou kariéru a doufal, že se mu podaří prosadit vlastní politické ideály do praxe. Snad již měl za sebou zkušenost z nějakého úřadu v Cou, když zhruba od svých čtyřiceti let jako tzv. „putující vzdělanec“ začal navštěvovat různé státy a pokoušel se pečlivě vystavěnými argumenty přesvědčovat jejich panovníky ke šlechetné vládě opírající se o morální principy dávných moudrých vládců Jaoa a Šuna i dalších ikonických postav z čínské historie či mytologie. Jeho strastiplné cestování přitom dopadalo podobně jako snažení Konfuciovo: ačkoli se Mencius díky urozenému původu a atmosféře, která vzdělanecům jeho typu u dvora vcelku přála, domohl audiencí u několika mocných panovníků, nenašel se jediný, který by byl ochoten v plném rozsahu přijmout jeho teoretická východiska založená na sebekultivaci směrem k ideálům lidskosti a správnosti, která koneckonců vyžaduje značnou míru sebereflexe a sebekontroly. Stejně jako Konfucius se proto v pokročilém věku stáhl do ústraní svého rodiště, aby tam společně se žáky diskutoval nad učením, jež nakonec získalo podobu knihy *Mencius*, z níž v důsledku toho cítíme současně jak jistý pesimismus či zklamání z aktuálního vývoje, tak obecný optimismus vyplývající z Menciova přesvědčení o přirozené tendenci či alespoň nadání člověka k dobru. Právě Menciovy úvahy nad lidskou přirozeností zásadně obohatily čínskou filosofii i tím, že se staly východiskem debaty o psychologickém ustrojení člověka, do níž se v průběhu více než dvou tisíciletí zapojilo mnoho Menciových zastánců i odpůrců.

Od vlády Chanů (206 př. n. l.–220 n. l.), kdy bylo konfucianství stvrzeno jako státní ideologie, se však Mencius vlastně až do nástupu Sungů v druhé polovině 10. století netěšil všeobecnému uznání. Jako člověk byl považován za jednoho z řady konfucianských vzdělanců a jeho spis zaujímal v knihovnách místo na policích mezi „ostatními filosofy“, nikoli mezi kanonickými spisy. V dobových písemnostech nacházíme vedle sebe spíše

jméno Konfuciovo a vévody z Čou, případně Konfucia a jeho vynikajícího žáka Jen Jüana. Přestože už Čao Čchi za Východních Chanů poctil Mencia ve svém komentáři titulem „druhý největší mudrc“, v praxi to nemělo významnější dopady. Teprve kolem poloviny éry Tchangů (618–907) se situace začala pomalu měnit. Ačkoli návrh viceministra obřadů na zařazení *Mencia* do programu císařských zkoušek pro výběr úředníků z roku 763 se ještě se souhlasem císaře Tai-cunga (vládl v letech 762–779) nesetkal, byla to první vlašťovka Menciova vzestupu mezi nejvýznamnější konfuciány, který pomalu začínal nabírat na obrátkách. Patrně nejvlivnějším zastáncem Mencia z tchangské éry byl přitom básník, filosof a reformátor čínské prózy Chan Jü (768–824), který ve své esejí *Sledování Cesty dao k jejím pramenům* označil za pravého Konfuciova následníka právě Mencia.

Po etablování dynastie Sung, která se na čínském trůně udržela déle než tři století (960–1279), vykrytalizoval za sungského císaře Žen-cunga (vládl v letech 1022–1063) v politických a akademických kruzích relativně silný proud, jehož aktuálním tématem se pro svůj zásadový přístup k „mezinárodním“ vztahům a státosprávě stal mimo jiné i Mencius. Mezi Menciovy zastánce tehdy patřily i významné osobnosti jako státníci-filosofové Fan Čung-jen (989–1052) nebo Ou-jang Siou (1007–1072). První jmenovaný například rozvíjel myšlenku, že Mencius ztělesňoval neokonfuciánský ideál sungského člověka a jeho způsobů: „jako první se trápí starostmi celého Podnebesí a jako poslední se těší z jeho radostí.“ Proslulý učenec a básník Západního jezera Ou-jang Siou zase považoval Mencia za největšího znalce morálních principů hned po samotném otci-zakladateli konfuciánského učení. Kladný vztah k Menciovi se roku 1038 zhmotnil do podoby kultu, když byla v šantungském kraji zbudována Menciova svatyně, v níž bylo možné konat za něj a některé jeho žáky oběti. Menciovi byla nakloněna i druhá polovina 11. století, kdy Čínou jinak zmítaly zuřivé politické spory. Mencius totiž nacházel zastánce napříč tehdejším politickým spektrem. Například známého sungského reformátora a básníka Wang An-š’ho (1021–1086) provázal Mencius po celý život, až se stal dokonce jakýmsi jeho osobním filosofickým ideálem. A jelikož Wang An-š’ho frakce střídavě disponovala i reálnou politickou mocí, byl Menciov vzestup stvrzen

začleněním obsahu jeho knihy do kurikula císařských zkoušek. Po zatačení domu Sungů na jih za řeku Chuaj ještě významný neokonfucián a Menciov komentátor Ču Si (1130–1200) stihl zařadit *Mencia* vedle *Hovorů*, *Doktríny středu* a *Velkého učení* mezi autoritativní *Čtyři knihy* a celý Menciov vzestup vyvrcholil, když byl na počátku 13. století sestaven *Komentovaný knihovní katalog studia Č'–čaj*, jenž z bibliografického hlediska uvedl knihu *Mencius* na roveň Konfuciovým hovorům.

Výše jen stručně nastíněné úsilí či hnutí na podporu *Mencia*² za dynastií Tchang a Sung samozřejmě nebylo řetězcem nahodilých událostí. Sílicím hlasem odpovídalo na potřebu omladit a učinit praktičtější konfuciánské učení, potažmo transformovat celé čínské politické myšlení. Menciova témata jako šlechtná vláda, debata o lidském nitru a přirozenosti, kritika konkurenčních filosofických škol nebo rozlišování mezi pravými králi a hegemony podle ctností se nabízela jako řešení, neboť úzce souvisela s palčivými otázkami doby. Samozřejmě, že Menciov vzestup nebyl procházkou růžovou zahradou. Cílem početných kritiků bylo zahladit, popřít, vystavit pochybnostem, či dokonce přímo hanobit Menciovy názory a myšlenky. V případě Wang An-š'ho konzervativního oponenta, odpůrce reform, ale též autora mimořádně obsáhlého historiografického díla *Všeobsahující zrcadlo na pomoc vládě* S'-ma Kuanga (1019–1086) byla kritika motivována zřejmě spíše politickými ambicemi, ale ještě ve 14. století první císař Mingů Chung-wu (vládl v letech 1368–1398) usiloval o vymazání celkem pětaosmdesáti sekcí, které by mohly být vykládány jako urážka jeho císařského majestátu. Tento panovník sice akceptoval, že stát je nutno spravovat v konfuciánském duchu, současně se však domníval, že konfuciánství není vždy v dokonalém souladu s jeho autokratickým způsobem vládnutí, pročež se v jeho politice mísila podpora s útlakem konfuciánů. Protimenciovské síly se však neprosadily a Mencius se tak na dlouhá staletí stal pevnou součástí čínské kulturní tradice.

2 Mnohem podrobněji popisuje „Menciov vzestup“ např. Sü Chung-singův komentář, z něž tento úvod čerpá.

Menciovské vlivy lze vysledovat nejen v čínské politice, ale také například v literatuře. Za všechny jmenujme alespoň sto kapitol čítající mingský román *Inaugurace* z přelomu 16. a 17. století, který je svým vyzněním vyloženě „menciovský“.³ Navzdory tomu, že se do děje zapojují nadpřirozené bytosti a síly, zápletka vlastně rekapituje svržení tyranského krále Šangů ctnostnými králi-zakladateli dynastie Čou a podporuje Menciovo implicitní stanovisko, jež v českém prostředí našlo obdobu ve slavné větě „z hlediska vyššího principu mravního vražda na tyranu není zločinem“.

Zatímco se v Číně píše poslední kapitoly dějin Mingů (vládli v letech 1368–1644) a vláda přechází na mandžuskou dynastii Čching (vládla v letech 1644–1912), Evropa se hrouží do okouzlení čínským zbožím, jež doprovází také nejružnějšími úmysly motivovaný zájem o čínské realie i filosofii. Snahy zpřístupnit klasické konfuciánské texty evropským vzdělavcům se postupně zhmotňují od roku 1593, kdy v Římě vychází překlad úvodu k *Velkému učení*. Kompletní text *Mencia* však překládá do latiny jako první až jezuita François Noël (1651–1729), přičemž za zmínku stojí, že jeho dílo je vydáno roku 1711 na Univerzitě Karlo-Ferdinandově (dnešní Univerzité Karlově) v Praze. Noël svým počinem předchází o jedno století skotského misionáře Davida Collieho (zem. 1828) a o více než 150 let mimořádně vlivný překlad dalšího aktivního skotského misionáře a lingvisty Jamese Leggeho (1815–1897) do angličtiny, která od latiny přebírá štafetu jako univerzální jazyk vědy. V anglofonním prostoru nachází Legge jako překladatel *Mencia* své nástupce v Leonardu A. Lyalovi, hongkongském

3 Podstatné shrnutí nalezneme hned v první kapitole: „[Budoucí král] Wen ještě nestihl naplnit své Velké ambice, král Wu však na něj úspěšně navázal a den za dnem bez ustání po něm pracoval. Pod ním na velkém shromáždění v Meng-ťinu spojila se knížata osmi stovek území, aby společně přemohla krutovládce a potrestala jeho zločiny a přešlapy. Za úsvitu dne ťia-c' se jejich síly spojily u Mu-je, přední linie tyranu Čoua přešly k druhé straně, on obrátil se a prchl zpět. Burácelo to, jako když zvěř shazuje rohy, když na znamení podřízení bili hlavami o zem, proudy krve vyplavovaly i tlouky na loupání rýže a z ran prýštilo sádlo jak z pramenů voda. Sotva si král Wen navlékl obřadní roucho, Podnebesí se ustálilo, ba i Čheng Tchang předčily jeho lesk, sláva a nádhera. Král věnoval válečným koním svobodu na hoře Chua, by ukázal, že zbraněmi již nechřestí, tak zřízena byla naše říše Čou, co potrvá na osm stovek jar. Z vysoká na bílém praporu zavěšena pohlíží hlava tyranu, jenž dospěl konce a duše mrtvých generálů i učenců padlých ve válce konečně došly pokoje.“ Srovnej s pasážemi *Z celého srdce, druhý svazek, čtvrtá sekce* a *Z celého srdce, druhý svazek, třetí sekce*.

sinologovi D. C. Lauovi nebo profesorovi na Indiana University Robertu Enovi. V českojazyčném prostředí nicméně dosud vznikly jen překlady kratších úryvků. Českým čtenářům je asi nejprístupnější starší výbor z klasických konfuciánských knih *A riekol majster* slovenské sinoložky Mariny Čarnogurské, jehož součástí je i překlad několika svazků *Mencia* do slovenštiny, případně nejaktuálnější polský překlad dr. Małgorzaty Religy.

Knih *Mencius* v podobě, v jaké je na počátku třetího tisíciletí přijímána odbornou veřejností, se skládá ze sedmi svitků rozdělených vždy na dva svazky (značené někdy písmeny A/B), které se následně dělí do velmi nepravidelného počtu sekcí. Další čtyři tzv. vnější kapitoly, o nichž se zmiňuje dynastická kronika Chanů, údajně odmítl Čao Čchi komentovat a uspořádat, protože jejich text nepovažoval za dostatečně hluboký a soudil, že jde o nepříliš povedené napodobeniny pozdějšího data, v důsledku čehož se později ztratily. Daleko později objevené úryvky těchto vnějších kapitol jsou akademickou obcí považovány za podvrhy z období vlády dynastie Ming.

Ostatně i autorství sedmi přeživších svitků zůstává předmětem sporů. Podle Š'-ma Čchieny byl hlavním autorem sám Mencius, dila se však měli účastnit i jeho žáci Wan Čang, Kung-sun Čchou a další. Čao Čchi, Ču Si a další zastávali názor, že autorem byl sám Mencius, zatímco Chan Jü, sungský politik, básník a učenec Su Š' (1037–1101) a další věřili, že jde o záznamy událostí, tak jak se tradovaly mezi učedníky v Menciově linii. Současná akademická obec se přiklání k názoru, že Mencius není jediným autorem celého textu, přičemž na tomto poli stále probíhá intenzivní výzkum.

Buď jak buď, kniha *Mencius* dnes obsahuje celkem 260 sekcí v následujícím pořadí svitků: *Král Chuaj z Liangu*, *Kung-sun Čchou*, *Vévoda Wen z Tchengu*, *Li Lou*, *Wan Čang*, *Mistr Kao* a *Z celého srdce*. Jak je v čínské tradici zvykem, jako nadpisy svitků jsou vesměs přejaty první znaky z první sekce příslušného svitku; samy o sobě nenesou další sémantiku. Pořadí, v němž jsou svitky uspořádány, však již minimálně podle Čao Čchiho *Přehledu kapitol Mencia* jistou roli hraje: „Mencius měl za to, že nejvelkolepějšími z dávných

moudrých vládců byli Jao a Šun disponující nejvyššími morálními principy lidskosti a správností, a proto je na začátek zařazen svitek, v němž otázku krále Chueje z Liangu po prospěchu pro stát zodpovídá Mencius obhajobou lidskosti a správnosti. Lidskost a správnost vycházejí z nitra a pak se mohou projevit ve velkých činech vlády, tudíž logicky následují Kung-sun Čchouovy otázky na vládu Mistra Jena a Kuan Čunga, zodpovězené historickým odkazem na to, že [za tyto dva slavné a v jistém ohledu i velice úspěšné politiky] se styděl i Ceng Si. Pokud jde o vládu, není nic lepšího než návrat k osvědčeným morálním principům dávných dob, v nichž nacházel potěšení také vévoda Wen z Tchengu, pročež je jako třetí svitek zařazen právě dialog s ním z doby, kdy byl ještě korunním princem, toužil konat dobro a pomýšlel na etiketu. Vážít si etikety se podobá jasnožrivosti a nikdo neměl jasnější zrak než Li Lou; kniha proto pokračuje zmínkou o Li Louově jasnosti zraku. Není ctnostnějšího jednání než synovské oddanosti, přirozeně tedy dále nacházíme svitek s Wan Čangovými dotazy na to, proč šel [vrcholně oddaný syn] Šun do polí, křičel ke slitovným Nebesům a plakal. Základem synovské oddanosti je původní přirozenost, pročež se dále rozvine diskuse na toto téma s Mistrem Kaoem. Jelikož přirozenost vychází z nitra, následuje svitek *Z celého srdce*. A kdo se naplno vydal ze svého srdce, spojením s morálními principy Nebes dospěl k vrcholu, a proto kniha končí právě tímto svitkem.“

Celá kniha *Mencius* je tvořena dialogy Mistra Menga (tj. Mencia) s různými tazateli, mezi nimiž vystupují například i historicky potvrzené postavy panovníků a jiných politiků, ale také Menciovi žáci. Ačkoli jde o psané dílo, dialogy vlastně zprostředkovávají přímé citace s rychlým střídáním mluvčích, které využívají tehdy živé, přímější a hovorovější vrstvy jazyka. Zejména v porovnání s jinými filozofy poskytuje Mencius poměrně konkrétní odpovědi na konkrétní dotazy, přičemž mezi jeho jazykové prostředky patří přirovnání, logické odvozování nebo rozšiřování významu a vmýšlení či vcit'ování se do druhých lidí. Přibližně osm procent textu tvoří citace třetích stran, jimiž si Mencius ve své přesvědčivé argumentaci vypomáhá. Až na pasáže přejaté z *Knihy písni* nenacházíme v textu žádné básnické